

Veteranen van Napoleon in Stokkem in 1815

Nadat Napoleon gedurende ruim tien jaren een groot deel van Europa zijn wil had weten op te leggen, kreeg hij in oktober 1813 in Leipzig een zware nederlaag tegen de verzamelde legers van zijn tegenstanders te verwerken. Daarop zag hij zich in eerste instantie verplicht zijn leger binnen de grenzen van het oude Frankrijk terug te trekken. Vervolgens moest hij op 31 maart 1814 de ultieme vernedering slikken, toen geallieerde legers onder leiding van de Russische tsaar zelfs Parijs bezetten.

Napoleon Bonaparte

Deze gebeurtenissen werkten door tot in de kleinste dorpen. De invoering van de dienstplicht had er immers voor gezorgd dat in de voorgaande jaren jongemannen uit al onze dorpen en steden dienst hadden moeten nemen in het Franse leger. In de lente van 1814 werd wat van de Franse legers overbleef grotendeels ontbonden, en de mannen die de Napoleontische oorlogen overleefd hadden mochten weer naar huis. Velen zullen wellicht graag

weer naar huis gegaan zijn, maar voor anderen – die jarenlang in een soms prestigieuze functie in het Franse leger Europa doorkruist hadden en van de ene overwinning naar de andere geleid waren – was het een harde dobber om in hun thuisdorp een nieuw leven te moeten beginnen.

Bestuurlijke veranderingen

Op 11 april 1814 werd het Verdrag van Fontainebleau ondertekend. Daarin zag de Franse keizer af van de Franse troon en werd vastgelegd dat hij zich zou terugtrekken op het eiland Elba.

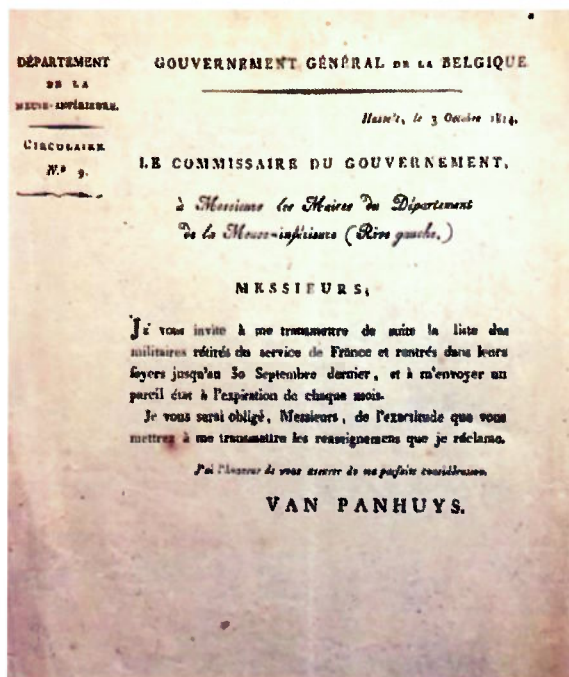
Ten aanzien van de gebieden die de Franse legers sinds de Revolutie veroverd hadden, werd een maand later, in het Verdrag van Parijs van 30 mei 1814 tussen Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Pruisen, Rusland en Oostenrijk overeengekomen dat de grenzen van Frankrijk zouden worden teruggebracht naar de situatie van 1 januari 1792. Ten noorden van Frankrijk zou een nieuw koninkrijk ingericht worden, waarvan de grenzen later, in Wenen, zouden vastgesteld worden. In eerste instantie werden de voormalige Nederlandse gebieden sa-

mengebracht in een nieuw koninkrijk, het Koninkrijk der Nederlanden, terwijl de gebieden die nu België uitmaken, sinds de verdrijving van de Franse legers uit dit gebied verdeeld waren over drie generaal-gouvernementen: het generaal-gouvernement België, dat de huidige provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Henegouwen, Vlaams- en Waals Brabant, Antwerpen en Namen bevatte, het generaal-gouvernement van de Nederrijn, dat de voormalige Franse departementen van de Nedermaas, van de Roer en van de Ourthe – en dus ook de huidige provincies Limburg en Luik – bevatte, en het generaal-gouvernement van de Middenrijn, dat de voormalige departementen van de Wouden (Luxemburg), van Rijn en Moesel, van de Saar en van Mont-Tonnerre of Donnersberg bevatte. Deze gebieden werden bestuurd door gouverneurs-generaal, bijgestaan door een voorlopige regering. Aan het hoofd van de besturen in ieder voormalig departement stond een regeringscommissaris, waarvan de opdracht vergelijkbaar is met die van onze provinciegouverneurs.

Vanaf 1 augustus 1814 werd Willem van Oranje – die al koning was van de noordelijke Nederlanden – ook gouverneur-generaal van het generaal-gouvernement België, zodat hij de eenmaking in het Koninkrijk der Nederlanden kon voorbereiden. Voor onze provincie is het nog van belang te vermelden dat het generaal-gouvernement België op 20 augustus uitgebreid werd met de gebieden van de

departementen van de Ourthe en van de Nedermaas die ten westen van de Maas lagen, waaronder het huidige Belgisch Limburg.

Je kan een land maar goed besturen als je het goed kent, zo wisten Willem van Oranje en zijn regering, en één van de dingen die de regering graag wilde weten was hoeveel veteranen uit de legers van Napoleon er waren, en waar die woonden. De Franse legers waren grotendeels ontbonden, maar voor veel soldaten betekende de reis van de plaats waar zij zich bevonden toen hun eenheid werd ontbonden naar hun woonplaats een hele opgave en een echt avontuur. Sommigen deden er maanden over om weer thuis te geraken.

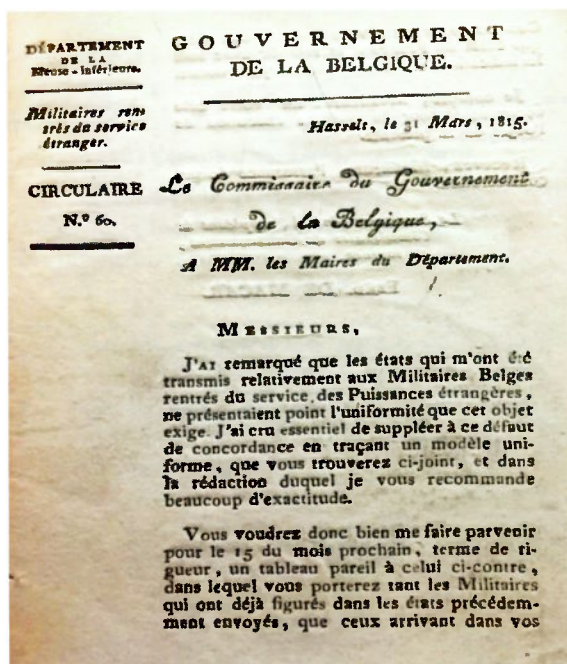

De omzendbrief van regeringscommissaris Van Panhuys, 3 oktober 1814

Het is in dat verband dat regeringscommissaris Van Panhuys, van het op de linker Maasoever gelegen deel van het departement van de Nedermaas, op 3 oktober 1814 in een omzendbrief aan de burgemeesters in zijn ambtsgebied vroeg hem maandelijks een lijst te bezorgen van de voormalige soldaten uit het Franse leger die weer in hun thuisgemeente aangekomen waren. De lijsten die hem toegestuurd werden worden nu bewaard in het Historisch Centrum Limburg in Maastricht¹. Weinig burgemeesters dienden getrouw iedere maand een lijst in, en omdat concrete richtlijnen voor de opmaak van de lijsten ontbraken, was eenvormigheid ver te zoeken. Op die manier was het voor de medewerkers van Van Panhuys moeilijk om een systematisch overzicht van de stand van zaken op te maken.

In maart van het volgende jaar werd juiste informatie over de veteranen nog belangrijker. Napoleon had immers op 1 maart 1815 weer voet aan wal gezet in Frankrijk, en wist na een zegetocht van drie weken op 20 maart Parijs te bereiken en er de touwtjes weer in handen te nemen. De bestuurders van de landen die de coalitie gevormd hadden die Napoleon een jaar eerder verslaan had, en meer nog de bestuurders van de bevrijde gebieden, waren onzeker over wat de toekomst zou brengen. Wat zouden Napoleons bedoelingen zijn? Zou hij – nu de Fransen zich blijkbaar zo gewillig weer rond hem geschaard hadden – opnieuw plannen ontwikkelen om zijn macht ook buiten Frankrijk uit te breiden? En hoe zat het met de loyaliteit van zijn voormalige soldaten? Zouden de mannen die een jaar geleden naar huis gestuurd waren bereid zijn de wapens opnieuw op te nemen voor hun voormalige keizer? En waar zaten die veteranen eigenlijk? Hoe hadden zij zich geïntegreerd in hun woonplaats?

Om een antwoord te krijgen op die vragen liet Van Panhuys op 31 maart 1815 zijn secretaris-generaal Ferdinand de Macar een tweede omzendbrief naar de burgemeesters sturen, waarin hij hen opdroeg hem tegen 15 april een overzicht te sturen van de voormalige militairen die weer thuis waren. Deze keer moesten niet al-

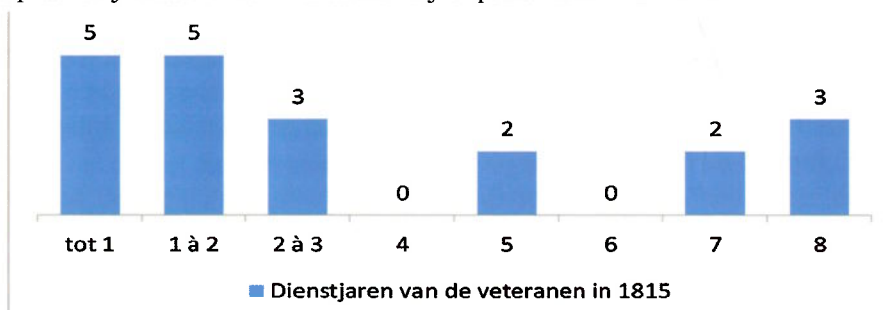
De omzendbrief van secretaris-generaal Ferdinand de Macar, 31 maart 1815

leen de veteranen van het Franse leger, maar alle voormalige militairen *rentrés du service des puissances étrangères* in de lijst opgenomen worden. Geleerd door de ervaring, en met het oog op de eenvormigheid van de informatie die aan de regeringscommissaris bezorgd moest worden, werd deze keer een modelformulier bij de omzendbrief gevoegd. In de weken daarna togen de gemeentebesturen aan het werk, en tegen 15 april waren de formulieren uit zo goed als alle gemeenten in de lokalen van het regeringscommissariaat in Hasselt aangekomen.

Twee eeuwen later bieden deze lijsten een goed overzicht van het aantal voormalige *soldaten van Napoleon* in de Limburgse dorpen en steden in de lente van 1815². Ook de lijst die door de *maire* of burgemeester van Stokkem aan de regeringscommissaris bezorgd werd, bleef bewaard.

Jonge veteranen

Een bevolkingsstaat van Stokkem uit maart 1816 leert ons dat het stadje toen 1072 inwoners telde³. Daarvan waren er 25 die burgemeester Peeters op 13 april 1815 als veteranen uit de legers van Napoleon beschouwde. Naast 24 mannen die in Stokkem geboren waren, nam de burgemeester ook de in Grevenbicht geboren Pierre Dillen in zijn lijst op. Dillen had zich nadat hij uit het Franse leger weggestuurd was in Stokkem gevestigd. Mogelijk waren er ook soldaten uit Stokkem die zich na verloop van hun diensttijd elders gevestigd hadden. Zij komen op deze lijst niet voor. U vindt deze lijst op het einde van dit artikel.

Er waren grote verschillen in de aantallen dienstjaren van de veteranen in Stokkem. Van vijf veteranen weet de burgemeester niet hoelang zij bij het leger geweest zijn. Deze vijf zijn allemaal gedeserteerd, en bij ieder van hen merkt de burgemeester op *N'a jamais été joint aux drapeaux*, wat de indruk wekt dat zij het niet lang volgehouden hebben en wellicht hun opleiding niet afgemaakt hebben. Van vijf anderen weet de burgemeester dat zij niet meer dan één jaar dienst gedaan hebben. Pierre Jean Van Ham was zes weken bij de artillerie toen hij deserteerde. Guillaume Medard, Lambert Beek en Jean Vandeursen waren zes maanden in dienst toen zij met verlof naar huis gestuurd werden. Pierre Arnold Claasens werd na een jaar dienst naar huis gestuurd. Aan de andere kant stonden Caspar Verjans, Pierre Dillen en Theodoor Maasen. Verjans

was al acht jaren in dienst bij de artillerie toen hij alsnog deserteerde. Dillen en Maasen hadden ook acht jaren dienst achter de rug toen zij, nadat zij zwaar gewond geraakt waren, ongeschikt voor de dienst werden bevonden en naar huis werden gestuurd. Als we de gegevens over de diensttijd van de overlevende soldaten van Napoleon in een grafiek zetten, zien we dat de grootste groep veteranen in Stokkem die de Napoleontische oorlogen overleefd hebben, niet meer dan drie jaar in de legers van Napoleon gediend

Uit de leeftijdscategorie van 21 tot 25 jaar, kwamen 18 veteranen levend weer in Stokkem terug, onder wie de vijf deserteurs die het snel voor bekeken gehouden hadden. Zeker de mannen die niet ouder waren dan 23, waren gedurende niet meer dan drie jaar in het leger geweest en hadden als soldaat vooral de neergang van Napoleon meegemaakt. De mannen in de groep van 26 tot 30 jaar hadden op één uitzondering na, een diensttijd van vijf tot acht jaren achter de rug. De kans is groot dat zij de oorlog in Spanje of de veldtocht naar Rusland meegemaakt hadden. Zij hadden na hun twintigste weinig anders gekend dan het kazerneleven, de eindeloze marsen door vijandig gebied tot in de uithoeken van Europa en de onvoorstelbaar bloederige veldslagen.

Van 20 veteranen wist de burgemeester welke functie zij in het leger hadden uitgeoefend, of bij welk wapen zij gestreden hadden. Veertien van hen hadden als gewone soldaat of fuselier in een linieregiment gevochten. Vijf anderen waren bij de artillerie geweest. André René Vaasen had bij een pioniersregiment gediend. Een pioniersregiment is een genie-eenheid. Pioniers legden bruggen of loopgrachten aan, effenden het terrein of wierpen hindernissen op. Christophe Van de Waude tenslotte was vijf jaar bij de dragonders geweest. Dragonders worden ook tot de infanterie gerekend. Zij verplaatsen zich te paard en vechten te voet.

De burgemeester vermeldde ook de beroepen die de teruggekeerde militairen in hun dorp uitoefenden, en dat levert geen fraai beeld op. Pierre Dillen uit Grevenbicht, die na 8 jaren dienst zwaar gehandicapt in Stokkem aangekomen was en niet meer kon gaan, was landbouwer. Ook vier anderen waren volgens de burgemeester landbouwers. Wellicht bedoelde burgemeester Peeters met landbouwers mannen die meewerkten op de boerderij van hun familie of die

zelf een kleine boerderij uitbaatten. Twee veteranen moesten in 1815 als dagloner door het leven.

Eén van hen was Theodoor Maasen, die 8 jaren als fuselier in het 51ste linie-regiment gediend had. Hij was zwaar gewond geraakt aan zijn linkerarm. Op zijn 27ste moest hij in Stokkem op de boerderijen om werk gaan schooien. Jean Claassens, die 7 jaren dienst achter de rug had, was in 1815 ook 27 jaar oud en probeerde als dagloner de eindjes aan mekaar te knopen. Zoals tientallen anderen die gedurende jaren als soldaat of ruiter in dienst van Napoleon gestreden had, leefden zij in 1815 van dag in dag. In de perioden dat het veld geploegd of ingezaaid moest worden, in de hooitijd, in de oogsttijd en gedurende een aantal weken in de winter, als het graan gedorst werd, was er wellicht wel werk te vinden voor deze mannen. Even vaak echter zal er in hun gemeente niet voor ieder van hen werk te vinden geweest zijn ... Gerard Wijnen was volgens de burgemeester arbeider. Acht veteranen waren mandenvlechter en vier anderen waren wever. De 23-jarige Jean Berghs was metselaar, Guillaume Medard was bakker en Mathieu Groonen was kleermaker.

Samenvattend

In 1816 telde Stokkem 1072 inwoners, waarvan er volgens de burgemeester in 1815 25 veteranen waren uit de legers van Napoleon. 2,3 % van de bevolking, of bij benadering 7 % van de volwassen mannelijke bevolking, had – hoewel soms maar kort – in het Franse leger gediend. De veteranen vormden in 1815 in Stokkem geen overgroot, maar toch een betekenisvol deel van de bevolking. Verschillenden van hen waren lang in dienst geweest en hadden mogelijk de veldtocht naar Rusland meegemaakt.

Hoewel de lijst die burgemeester Peeters opstelde een goed beeld geeft van het aantal, de leeftijd en het wedervaren van de veteranen tot 13 april 1815, blijven veel vragen onbeantwoord. Wat hebben deze mannen later nog van hun leven gemaakt? En hoeveel mannen uit Stokkem vochten in de jaren 1795-1814 in het Franse leger en keerden niet terug? Waar zijn zij achtergebleven? Wie zijn gesneuveld?

De gegevens over de veteranen volgens de lijst van april 1815

Rombout Nijssen, rijksarchivaris

Voetnoten:

1. Historisch Centrum Limburg in Maastricht, Archief v/h provinciaal bestuur van Limburg, nr. 122.
2. Historisch Centrum Limburg in Maastricht, Archief v/h provinciaal bestuur van Limburg, nr. 123 en 124.
3. Historisch Centrum Limburg in Maastricht, Archief v/h provinciaal bestuur van Limburg, nr. 6888.

De eerste vraag van de auteur heeft Jean-Pierre van Holzaet opgelost: hij zocht uit met wie ze huwden en waar en wanneer ze overleden. Zie zijn aanvulling in bijgevoegde tabel.

	naam	leef- tijd	duur van de diensttijd	eenheid	functie	beroep in 1815	reden waarom leger verlaten	opmerkingen
1	Leonard Derhaag (Derhaeg)	25	5,5 j.	130 liniereg.	fuselier	mandenvlechter	naar huis gestuurd	
2	Jean Bergs	23	2 jaar	123 liniereg.	fuselier	metser	naar huis gestuurd	
3	Pierre Frisson	25	?	76 liniereg.		mandenvlechter	gedeserteerd	gehuw
4	Jean Claassens (Claassens)	27	7 jaar	114 liniereg.	fuselier	dagloner	naar huis gestuurd	gehuw
5	Guillaume Medard	24	6 maanden	11 liniereg.	fuselier	bakker	naar huis gestuurd	
6	Jean Pierre Leenders	23	1 jaar en 6 mnd	123 liniereg.	fuselier	wever	naar huis gestuurd	wegen onges
7	Henri Merken	22	?	28 liniereg.		wever	gedeserteerd	
8	Jean Pierre Vinken (Venken)	22	?	28 liniereg.		mandenvlechter	gedeserteerd	
9	Pierre François Davids	21	1 jaar en 6 mnd	78 liniereg.	fuselier	mandenvlechter	naar huis gestuurd	
10	Lambert Beek (Van de Beek)	26	6 maanden	13 liniereg.	fuselier	wever	naar huis gestuurd	
11	Mathieu Groonen (Groenen)	23	2 jaar en 9 mnd	123 liniereg.	fuselier	kleermaker	naar huis gestuurd	
12	Jean Reutelings (Steutelings)	22	1 jaar en 6 mnd	8 kanonniersreg.	kanonnier	landbouwer	gedeserteerd	
13	Pierre Jean Van Ham (Van Haen)	22	6 weken	8 kanonniersreg.	kanonnier	landbouwer	gedeserteerd	gehuw
14	Pierre Wenmaekers	22	2 jaar en 2 mnd	108 liniereg.	fuselier	? (korver)	naar huis gestuurd	zoon
15	Gerard Wynen	25	2 jaar en 9 mnd	9 kanonniersreg.	kanonnier	klompenmaker	naar huis gestuurd	in ee behoe tge v
16	Caspar Verjans	28	8 jaar	4 artilleriereg.	artillerist	wever	gedeserteerd	zoon in ee behoe tge v
17	Pierre François Stevens	21	?	37 liniereg.		mandenvlechter	gedeserteerd	zoon in ee behoe tge v
18	Pierre Arnold Claassens (Claassens)	23	1 jaar	7 kanonniersreg.	kanonnier	mandenvlechter	naar huis gestuurd	zoon in ee behoe tge v
19	André René Vaasen (Vaesen)	23	2 jaar	7 pioniersreg.	pionier	landbouwer	naar huis gestuurd	zoon in ee behoe tge v
20	Corneil Bocken	25	?	76 liniereg.		mandenvlechter	gedeserteerd	zoon in ee behoe tge v
21	Jacques Mathieu Voorjans	30	7 jaar	48 liniereg.	fuselier	?	naar huis gestuurd	enige zoon in ee behoe tge v
22	Christophe Van de Waude (Van de Wauw)	26	5 jaar	16 dragondersreg.	dragonder	landbouwer	naar huis gestuurd	zoon in ee behoe tge v
23	Jean Vandeursen	24	6 maanden	11 liniereg.	fuselier	mandenvlechter	naar huis gestuurd	zoon in ee behoe tge v
24	Pierre Dillen	30	8 jaar	51 liniereg.	fuselier	landbouwer	naar huis gestuurd	zoon in ee behoe tge v
25	Theodoor Maasen (Maessen / Maassens)	27	8 jaar	51 liniereg.	fuselier	dagloner	naar huis gestuurd	zoon in ee behoe tge v

(1) moeder Bouten Anna Maria huwde na haar geboorte met Gorissen Jan Lambert waarbij haar (stief)vader haar niet erkende als zijn dochter !

(2) Verdronken in de Maas eind febr. / begin maart 1819. Opgewist Ophoven op 12-03-1819.

opmerkingen	geboorteplaats en -datum	huwelijksplaats en -datum	naam echtgenote	overlijdensplaats en -datum
	Stokkem 05-03-1790	Heinsberg (D) 29-1-1820	Renckens Maria Catharina	Saeffelen (D) 20-3-1840
gehuwd	Stokkem 26-11-1792 (geboren als Bouts)	Stokkem 03-10-1814	Lenssen Catharina Elisabeth	Stokkem 17-06-1858
gehuwd	Stokkem 31-01-1790	Stokkem 03-10-1814	Merken Anna Maria	Stokkem 19-11-1850
	Stokkem 08-08-1788	Stokkem 01-11-1814 Clermont-Ferrand (FR)	Miouze Maria (ex FR)	Clermont-Ferrand (FR)
	Stokkem 12-09-1791	18-06-1834 Stokkem 13-08-1816	Dabert Marie	04-10-1860
		Stokkem 06-05-1835	Keris Maria Mechtilde	Stokkem 02-05-1862
wegen ongeschiktheid	Stokkem 30-06-1792	Stokkem 15-02-1817 Stokkem 04-06-1825	Bouten Anna Margaretha (1) Leenders Maria Catharina	
	Stokkem 15-07-1793	Stokkem 05-10-1834 Stokkem 15-11-1823	Colla Maria Richters Maria Elisabeth	Stokkem 11-03-1865
		Maasmechelen 12-10-1836	Gorissen Anna Catharina Oostermeyer Catharina Elisabeth	Eisden 18-11-1868
	Stokkem 26-05-1793	Leut 25-04-1843 Stokkem 05-10-1818	Aelberts Margaretha	
		Leut 02-08-1837	Cardinaels Anna Catharina	
		Leut 25-02-1843	Schurgers Anna Gertrudis	
		Leut 17-01-1844	Haerden Anna Gertrudis	
	Stokkem 05-09-1794	Stokkem 02-10-1819	Op de(n) Camp Maria Leut 22-05-1848	Stokkem 25-03-1871
	Stokkem 27-04-1789	Stokkem 28-03-1818	Savelkous Wilhelmina Theresia	Stokkem 31-10-1844
	Stokkem 09-12-1792 (geb. als Beuten)	Stokkem 12-09-1816	Claessens Sibilla	Stokkem 12-10-1854
	Stokkem 19-08-1793	Stokkem 03-10-1840	Maesen Anna Catharina	
		Stokkem 12-04-1815	Van de Weerd Gertrudis Helena	
	Stokkem 31-03-1793	Stokkem 03-07-1822	Pergens Gertrudis Helena	Stokkem 14-02-1863
		Stokkem 19-04-1815	Op 't Eynde Maria Anna	
	Stokkem 01-05-1793	Stokkem 29-07-1825	Sauwen Monica	Stokkem 25-12-1864
	Stokkem 05-04-1790	ongehuwd	/	Stokkem 08-02-1845 ?
zoon van een behoefte zoon van een behoefte zoon van een behoefte zoon van een behoefte zoon van een behoefte	Stokkem 05-05-1787	Stokkem 06-05-1818	Cnoors / Knoors	(2) Verdrongen in 1819
		Stokkem 05-09-1818	Anna Catharina	
	Stokkem 08-05-1794	Stokkem 21-10-1835	Brandts Maria Elisabeth	Stokkem 20-12-1850
		Stokkem 27-04-1821	Derhaeg Maria Elisa	
	Stokkem 10-02-1792	ongehuwd	Colla Maria Judith	Stokkem 16-02-1867
		ongehuwd	/	Stokkem 20-05-1871
	Stokkem 26-11-1792	ongehuwd	/	Stokkem 17-11-1828
enige blinde oudste zoon van een weduwe	Stokkem 22-11-1790	Stokkem 26-04-1815	Steuns / Stuyns Dorothea	Stokkem 02-11-1866
	Stokkem 10-02-1785	ongehuwd	/	Maastricht (NL) 20-04-1818
zoon van een weduwe	Stokkem 01-02-1790	Stokkem 18-11-1820	Hendriks/Hendrikx	Stokkem 13-02-1853
zoon van een weduwe	Stokkem 05-07-1791	Stokkem 26-04-1821	Maria Joanna	
zoon van een weduwe	Stokkem 08-12-1785	Stokkem 27-10-1819	Colla Maria Sophia	Stokkem 16-12-1877
zoon van een weduwe	Stokkem 14-10-1788	Stokkem 18-01-1819	Stegmans Anna	Stokkem 09-01-1876
zoon van een weduwe	Stokkem 14-10-1788	Stokkem 18-01-1819	Elisabeth	
zoon van een weduwe	Stokkem 14-10-1788	Stokkem 18-01-1819	Von(c)ken Johanna (alias Huitz)	Grevenbicht (NL) 08-06-1835